Міністерство
освіти і науки
України

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ"
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ДЕФЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

щоденник спостережень за проблемною поведінкою дитини з ООП здобувача (другого) магістерського рівня вищої освіти

www.hgpa.kharkov.com

УДК. 378.016:37.043.2-056.36(072)
Д 39

Укладачі:
Харківська А. А. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;
Капустіна О. І. – доктор філософії, методист, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради ;
Пєхарєва А. С. – кандидат психологічних наук, доцент, старший викладач, виконуючий обов'язки завідувача кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;
Івашура Н. С. – викладач кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, вчитель-дефектолог.

Рецензенти:
Ільченко О. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.
Булавінцева О. М. – директор Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 19 Харківської міської ради Харківської області.

Д 39 Дефектологічна практика в інклюзивних закладах освіти: щоденник спостережень за проблемною поведінкою дитини з ООП/ уклад.: А. Харківська, О. Капустіна, А. Пєхарєва, Н. Івашура; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків.2023. – 60 с.

Щоденник розроблений відповідно до робочої програми практики та методичних настанов другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта. У щоденнику подано зразки таблиць спостереження, аналізу, методичні матеріали для організації спостереження та навчання дитини з ООП в інклюзивному середовищі. Призначений для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, а також науково-педагогічних та педагогічних працівників

УДК. 378.016:37.043.2-056.36(072)

Затверджено на засіданні науково-методичної ради академії
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Протокол № 5 від 10 травня 2023 року)

© ХГПА, 2023,
Харківська А., Капустіна О., Пєхарєва А., Івашура Н.,
2023

ЗМІСТ

Передмова……..4

Інструкція щодо ведення та оформлення щоденника……..….....…5

Вступний інструктаж із правил безпеки…….7

Мета, завдання та зміст практики…….……...8

Характеристика небажаної поведінки ……..……11

Документація асистента вчителя……...…16

Загальні дані……19

Таблиця спостережень за дитиною з ООП (коротка)……..……20

Таблиця АВС……...35

Таблиця Scatter Plot…….……50

Анкета для батьків……..…51

Післямова…….……...…….53

Додатки…….……...54

ПЕРЕДМОВА

Корекція небажаної поведінки є однією з пріоритетних цілей втручання, якщо поведінка є небезпечною або заважає засвоєнню інших навичок. В інших випадках раціональним є перегляд ставлення до небажаної поведінки дитини, працювати над навчанням відсутнім навичкам і, перш за все, забезпечити дитині можливість спілкуватися. Необхідною умовою для вибору методів корекції є збір даних та визначення функції поведінки. Якщо поведінка загрожує здоров'ю або життю дитини чи оточуючих її людей, варто негайно звернутися за консультацією до поведінкового терапевта та почати співпрацю з ним.

Даний щоденник включає в себе коротку інформацію про проблемну поведінку дітей, рекомендації по збору та аналізу інформації за підсумками спостережень, таблиці для спостереження.

Отримані дані дозволять здобувачам освіти на практиці навчитися аналізувати причини проблемної поведінки, здійснювати корекцію проблемної поведінки дітей в процесі організації інклюзивного навчання.

Щоденник спостережень розрахований на спостереження за одним учнем з ООП протягом проходження здобувачами освіти практики в інклюзивних закладах.

ІНСТРУКЦІЇ ЩОДО ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКА

1. Щоденник спостережень – документ, що відображає результати спостережень здобувача освіти під час проходження дефектологічної практики в інклюзивних закладах освіти.

2. Щоденник заповнюється практикантом особисто.

3. Записи необхідно вести чіткім розбірливим почерком. Якість записів та оформлення щоденника буде враховано при оцінці роботи практиканта.

4. Під час практики здобувач освіти коротко і акуратно записує усю інформацію щодо особливостей проблемною поведінкою дитини з ООП, передбачені програмою практики.

5. Практикант зобов'язаний подати щоденник на перегляд керівнику практики не рідше одного разу на тиждень.

6. Оформлений щоденник практикант має здати викладачу-керівнику практики.

7. Практика не зараховується, якщо щоденник не оформлений згідно з вимогами, зазначеними вище.

Обов'язки практиканта

Практикант організує свою діяльність відповідно до вимог Статуту закладу освіти, розпорядження його адміністрації і керівників практики, які стосуються перебігу практики. Разом із працівниками закладу освіти практикант несе відповідальність за життя та здоров'я дітей під час освітнього процесу.

Практикант зобов'язаний:

Здобувачі вищої освіти при проходженні практики зобов'язані:

– до початку практики одержати від викладача-керівника консультації;

– своєчасно прибути на базу практики;

– у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та вказівками її керівників;

– нести відповідальність за виконану роботу;

– своєчасно здати звітну документацію із практики.

ВСТУПНИЙ ІНСТРУКТАЖ ІЗ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ

Вступний інструктаж з техніки безпеки на робочому місці провів

_____

(посада, ПІБ)

_____ _____

(дата) (підпис)

Із правилами безпеки на робочому місці ознайомлений

_____

(ПІБ здобувача вищої освіті)

_____ _____

(дата) (підпис)

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Практика покликана забезпечити тісний зв'язок між теоретичною та практичною підготовкою здобувачів освіти за освітньою програмою магістратури, Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність 016 Спеціальна освіта (02 Олігофренопедагогіка), створити умови для подальшого формування професійних компетенцій.

Мета практики – ознайомити та залучити здобувачів освіти до системи освітньо-корекційних послуг, залучити здобувачів освіти до безпосередньої практичної діяльності у інклюзивних закладах.

Завданнями дефектологічної практики в інклюзивних закладах визначено:

1. Закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами у процесі навчання у магістратурі, зв'язок цих знань із практикою.
2. Розвиток професійної мотивації, професійно значущих рис і якостей особистості.
3. Набуття та відпрацювання здобувачами освіти практичних навичок організації навчально-корекційної та корекційно-виховної роботи.
4. Розвиток творчих здібностей здобувачів освіти.
5. Навчання плануванню та організації робочого часу в ході корекційно- розвиткової роботи в спеціальних та інклюзивних закладах освіти.
6. Формування вмінь самостійно приймати професійно значущі рішення.
7. Вчити спостерігати і аналізувати навчально-виховний, корекційно-розвитковий реабілітаційний та інші процеси.
8. Вивчати вікові та індивідуальні особливості учнів з ООП, здійснювати індивідуальний підхід до окремих учнів.
9. Розробляти і реалізовувати комплексні програми формування соціальних, комунікативних та здоров'язберігаючих життєвих компетенцій у дітей, підлітків і дорослих з особливими освітніми потребами.

Передбачувані результати навчання (РН):

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Сформованість інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК) –

_____

_____

_____

Загальні компетентності (КЗ), що формуються під час проходження практики:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Спеціальні компетентності (КС), що формуються під час проходження практики:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ХАРАКТЕРИСТИКА НЕБАЖАНОЇ ПОВЕДІНКИ

Зазвичай у житті родин дітей з ООП найбільше складнощів викликає небажана поведінка. Як небажані можуть описуватися такі види поведінки як істерики, агресія, самоагресія, крик, плач, стереотипна поведінка тощо.

Перш за все, потрібно максимально чітко визначити, що саме в поведінці дитини ви хочете змінити. Наприклад, не «перестати не слухатися», а «спокійно заходити до школи з прогулянки після першого прохання дорослого». Потім важливо зрозуміти, кому саме заважає поведінка дитини. Те, що дитина перебирає пальцями перед очима, може ніяк не шкодити їй, але нервувати родину. Поведінка дитини може заважати їй самій, членам родини, оточуючим людям окремо або в різних комбінаціях. Ресурси дорослих і самої дитини завжди обмежені, тому варто ретельно зважити, яке втручання є найбільш необхідним, що дійсно допоможе дитині досягти успіху. Корекція деяких видів поведінки потребуватиме неадекватно високої кількості ресурсів, які могли б бути спрямовані на значно більш важливі задачі, якщо б оточуючі змінили своє ставлення.

Після того, як буде визначено, яка саме поведінка дитини є небажаною, наступним кроком буде визначення функції поведінки, її призначення. Тільки після цього стає можливим вибір методів роботи, оскільки одна й та сама реакція дорослого може бути ефективною, неефективною або навіть шкідливою для поведінки з різними функціями.

Визначаючи функцію поведінки, обов’язково потрібно вести записи. Найпростіша форма – таблиця ABC. У таблиці необхідно відмічати, що саме зробила дитина, що сталося безпосередньо перед цим і відразу після цього. Таким чином, на основі аналізу достатньої кількості випадків можна побачити, що провокує поведінку, є тригером і що слугує бажаним наслідком. Це допомагає припустити можливу функцію поведінки. Інші можливості – заповнення відповідних опитувальників та функціональний аналіз поведінки.

Один вид поведінки може виконувати декілька функцій. Дитина може плакати, коли від неї вимагають виконати завдання і коли вона хоче отримати телефон, і коли на її плач звертають увагу оточуючі. Навпаки – декілька видів поведінки можуть виконувати одну функцію: на дитину звертають увагу, коли вона кричить, і коли залазить на підвіконня, і коли кидає іграшки.

Можна виділити *4 основних функції поведінки*: доступ до бажаного; уникання небажаного; привернення уваги; гра, отримання відчуттів.

Зазвичай дорослі реагують на небажану поведінку дитини, сварять її або призначають покарання. Однак набагато ефективнішою є профілактика. Можна навчитися запобігати проблемній поведінці. Або ж навчити дитину досягати мети іншим, більш прийнятним способом. Перш ніж почати роботу з корекції поведінки, корисно подумати над такими питаннями: що можна зробити для того, щоб поведінка не виникала взагалі? Яка поведінка могла б замінити небажану? Якої навички не вистачає дитині, щоб вести себе правильно? Також якщо дитина не вміє спілкуватися, не володіє будь-якою з систем комунікації, не має жодного соціально прийнятного способу сповістити про свої потреби, погодитися, відмовитися, попрохати про допомогу, привернути увагу, поділитися враженнями та емоціями, вірогідність того, що вона буде використовувати небажану поведінку як засіб спілкування є надзвичайно високою.

Пріоритети у роботі щодо корекції небажаної поведінки

Почніть з того, що складіть список усього, чому б вам хотілося навчити дитину або що б ви хотіли змінити в її поведінці.

Ви можете перевірити, чи є у дитини складнощі в одній або декількох з наступних сфер: небезпечна поведінка, у т.ч. потенційно небезпечна; навички співпраці; спілкування; істерики; агресія та самоагресія; імітація; гра; навички самообслуговування; проблеми зі сном; харчова поведінка; поведінка у громадських місцях; моторні та сенсорні складнощі; поведінка, що необхідна

для включення дитини до закладів освіти або підвищення її самостійності в них; складнощі вимови.

Оцініть кожну позицію у вашому списку за шкалою, де 10 – дуже важливо, а 1 – зовсім не важливо. Оберіть одну або декілька цілей, що набрали максимальну кількість балів. Рекомендована кількість цілей для початку занять – 3-5 цілей одночасно.

Пам’ятайте, що пріоритетними є наступні види поведінки:

1. Небезпечна поведінка для життя та здоров’я дитини чи оточуючих.
2. Поведінка, яка перешкоджає навчанню і подальшому засвоєнню навичок.
3. Поведінка, яка перешкоджає соціальній адаптації, у т.ч. неявно перешкоджає.
4. Інші цілі.

Збір даних

Це займає деякий час, потребує додаткових зусиль, може бути незручним, однак чи не найголовніша причина в тому, що найчастіше значення збору даних недооцінюється.

Збір даних дозволяє відслідковувати динаміку засвоєння навички. В деяких ситуаціях навичка засвоюється кожного дня все краще і краще і прогрес очевидний. В інших ситуаціях дитина може сьогодні робити успіхи, а вже на завтра помилятися знову, можуть бути навіть періоди невдач. Або ж прогрес навички може бути таким повільним, що його важко помітити безпосередньо у процесі виконання завдань. Переваги збору даних: знижує вірогідність того, що буде відмінено ефективне втручання; знижує вірогідність того, що неефективне втручання буде продовжуватися; дозволяє оперативно обрати альтернативний, більш доречний метод навчання і не втрачати час; демонструє успіх та результати вашої роботи, стимулює продовжувати заняття; є об’єктивним, незалежним виміром ефективності втручання для всіх членів родини та спеціалістів; дає

можливість швидко ділитися об’єктивною інформацією про втручання, динаміку навичок, темп навчання дитини та її успіхи з усіма зацікавленими особами.

В залежності від навичок та поведінки, над якими ви працюєте, різні дані будуть мати значення. Наприклад, якщо ви працюєте над навичками прохань, не буде мати значення, скільки триває кожне окреме прохання, 1 секунди чи 3 секунди. Важливою буде кількість прохань в день, їх різноманіття, самостійність, форма. Але якщо спершу дитина могла пограти з вами лише 2 хвилини, а після – починала нудьгувати, тепер же з задоволенням грає до 30 хвилин, у цьому випадку тривалість гри є важливою інформацією. Існує чимало способів збирати дані, деякі з них більш складні, інші – простіші в використанні. Зазвичай сучасні посібники пропонують готові форми для збору даних та надають рекомендації до того, як організувати збір. Ось декілька найпростіших способів збору даних:

1) Кількість – підходить для видів поведінки, частоту яких Ви хочете збільшити або зменшити: менше істерик за день, більше прохань за годину, більше правильних відповідей, більше написаних слів, вимовлених звуків тощо.

2) Тривалість – підходить для видів поведінки, тривалість яких Ви хочете збільшити або зменшити: як довго дитина грає з дорослим, скільки часу може продуктивно виконувати завдання, скільки може займати себе самостійно, без уваги дорослого тощо.

3) Процентне співвідношення – підходить для видів поведінки, де важливе порівняння: процент правильних відповідей серед усіх відповідей, самостійних реакцій серед усіх реакцій, реакцій зі слабшою підказкою серед усіх реакцій з підказкою тощо.

4) Продукт діяльності – результати діяльності дитини, що несуть інформацію про рівень її навичок та прогрес навчання: малюнки, прописи, зошити з вирішеними прикладами, поробки тощо.

5) Фото – швидкий спосіб фіксувати, в які ігри грала дитина, які завдання виконувала, також можна фотографувати продукти діяльності.

6) Відео – швидкий спосіб фіксувати, наскільки самостійно дитина виконувала завдання, наскільки уважною була, що їй вдалося. Не вимагає багато зусиль, не потребує спеціального навчання. Однак перегляд відео займає багато часу. З відео можна зібрати більш об’єктивні дані, наприклад, порахувати кількість прохань або тривалість гри. Пам’ятайте, що простий перегляд і порівняння відео є досить суб’єктивним способом оцінити прогрес навчання.

7) Якісний опис – Ваші враження від навчання, занять з дитиною у формі щоденника. Один з найпростіших способів збирати дані, якщо вам важко визначити, які саме дані і як варто збирати. Ви можете описувати, що робили, що робила дитина, скільки часу ви спілкувалися, що дитині подобалося, що вона починала робити сама, чого уникала, де виникала потреба в допомозі тощо.

ДОКУМЕНТАЦІЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

Річний план роботи асистента вчителя

У річному плані роботи передбачають усі види робіт, визначені посадовою інструкцією. Їх можна поділити за розділами: організаційна та навчально-корекційна робота, співпраця з учителями-предметниками, вчителями-дефектологами, медичними працівниками, практичним психологом, соціальним педагогом робота з батьками та громадськістю, методична та самоосвітня робота робота з документацією.

У річному плані роботи асистент вчителя коротко описує зміст діяльності і терміни виконання. Додатком до річного плану роботи може бути таблиця, у якій визначено: особливості взаємодії з учителями інклюзивного класу, у якому працює асистент учителя розподіл функцій між педагогами.

Графік роботи асистента вчителя

Графік роботи асистента вчителя складають, узгоджуючи його з: розкладом уроків у закладі, заняттями інших педагогів, спеціалістів вузького профілю.

У графіку фіксують особливості організації освітнього процесу в інклюзивному класі, вказуючи на такі завдання діяльності асистента вчителя, як: допомога вчителю під час проведення уроків, розроблення матеріалів для індивідуальної роботи з дітьми, проведення виховних занять, індивідуальний супровід дітей, консультації для батьків, взаємодія з іншими фахівцями психолого-педагогічного супроводу.

Список учнів з особливими освітніми потребами

До списку включають учнів, соціально-педагогічний супровід яких здійснює асистент учителя. У списку також доречно вказувати відомості про: психолого-педагогічний висновок рекомендовану навчальну програму вид корекційних занять, кількість годин, хто проводить.

Щоденний план роботи асистента вчителя

У щоденному плані роботи асистент учителя зазначає: дату, клас, прізвище та ім’я учня з особливими освітніми потребами. Окрім того, у щоденному плані роботи можна передбачити такі графи: індивідуальний супровід дитини, відвідування уроків у класі, адаптація навчальних матеріалів, робота з батьками та педагогами корекційно-виховна робота.

Журнал спостережень за дитиною з ООП

Асистент учителя, як і інші педагоги, ретельно спостерігає за розвитком учнів з особливими освітніми потребами. Результати спостережень відображають в індивідуальній програмі розвитку дитини. Слід зауважити, що зміст журналу може змінюватись залежно від цілей спостереження. Для кожної дитини рекомендовано вести індивідуальний журнал спостереження.

Індивідуальна програма розвитку

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) – це письмовий документ, який загалом є «контрактом» між педагогічним колективом і батьками дитини з особливими освітніми потребами. ІПР – основний документ, своєрідний річний план роботи асистента вчителя. Складають ІПР на кожну дитину з особливими освітніми потребами впродовж 2-х тижнів від початку навчального року.

Таблиця обліку консультацій та просвітницьких заходів

Згідно з посадовими обов’язками асистент учителя: консультує батьків, учнів, організовує просвітницькі заходи та бере в них активну участь. Таку роботу доцільно обліковувати в окремій таблиці, що може містити такі графи: дата кому надано консультацію тема консультації (просвітницького заходу).

Портфоліо дитини

Портфоліо – це інструмент, який демонструє досягнення учня. Портфоліо не є інструментом планування роботи з дитиною. Проте, педагоги використовують інформацію з портфоліо для подальшого планування.

Під час навчання дитини з ООП в інклюзивному закладі пропонується вести таблиці, які стануть запорукою уникнення проблемної поведінки, допоможуть аналізувати ситуацію та організовувати роботу.

Таблиці спостереження та аналізу даних:

- Таблиця спостережень за дитиною з ООП (коротка);
- Таблиця ABC;
- Таблиця Scatter Plot;
- Анкета для батьків.

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ

Відомості про заклад освіти:

Назва закладу освіти	
Адреса	
Телефон	
Адміністрація	
Вчитель	
Асистент вчителя	
Дефектолог/логопед	
Керівник практики	

Розклад уроків

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

Розклад корекційно-розвиткових занять дітей з ООП

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

ТАБЛИЦЯ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ЗА ДИТИНОЮ З ООП (КОРОТКА)

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношеннядо зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняядо зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняядо зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

Таблиця спостережень **за учнем_____класу_____20_/20_ н/р**

ДАТА	№ уроку	Час	Назва предмета	Емоційнийстан на початку уроку	Виконання завдань протягом урока			Емоційний стан наприкінці уроку	Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня
					Виконує із задоволення	Концентрація уваги	Відношенняда зауваженьта рекомендацій вчителя		
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ АВС

Дата_____

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**

ТАБЛИЦЯ SCATTER PLOT

Ім’я дитини _____

Дата															
Час															

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

ПІБ дитини_____

Вік дитини_____

Клас_____

Що є причиною занепокоєння? Які дії / поведінка дитини є неприйнятним?

_____

_____

№ З/п	Поведінка	Як часто?	Тривалість?

Коли проблемна поведінка відбувається з найбільшою ймовірністю?

В якому середовищі проблемна поведінка відбувається з найбільшою ймовірністю?

З ким проблемна поведінка відбувається з найбільшою ймовірністю?

При виконанні яких дій небажана поведінка відбувається з найбільшою ймовірністю?

Що дитина отримує або чого уникає за допомогою цих реакцій/ поведінки?		
Поведінка	Що отримує?	Чого уникає?

Який стимул є найзначнішим для виникнення небажаної поведінки?

_____

_____

_____

ПІСЛЯМОВА

Інклюзивне навчання має на меті організацію освітнього процесу таким чином, щоб він забезпечував задоволення потреб і можливостей усіх дітей, не залежно від рівня психофізичного розвитку. Реалізація завдань навчання дітей в інклюзивному середовищі вимагає від педагогів чіткого розуміння важливості та необхідності залучення дітей з особливими освітніми потребами в звичайний освітній процес, належний рівень фахової підготовки, прагнення до самовдосконалення й саморозвитку, високий рівень вихованості, міцність моральних установок та переконань. З огляду на вищезазначене, необхідним є використання сучасних методів та форм роботи зі здобувачами освіти.

Методичні матеріали представленні у щоденнику не тільки допомагають здійснювати спостереження та навчання дитини з ООП в інклюзивному середовищі, а ще знайомлять із різним підходами до його здійснення, що сприяє розширенню світогляду та формуванню компетентностей практикантів.

Застосування наведених таблиць дозволяє отримати більш повні уявлення про особливості поведінки дитини з ООП та робити її ґрунтовний аналіз.

Таким чином, використовуючи під час практики щоденник спостережень за проблемною поведінкою дитини з ООП здобувачі освіти вдосконалюють дослідницькі навички та набувають знань щодо документації асистента вчителя, змісту його роботи та функцій, що забезпечує формування реальних уявлень про роботу в інклюзивному закладі освіти.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рекомендації щодо подолання небажаної поведінки

Стратегії подолання небажаної поведінки:

- залежать від функції небажаної поведінки;
- визначення прийнятної поведінки;
- створення умов покликаних змінити певні причини небажаної поведінки (оточуюче середовище, розклад, тощо);
- навчання необхідним навичкам які зменшать прояви певної небажаної поведінки (соціальним навичкам, альтернативній комунікації, прийомам вирішення конфліктів, контролювання сенсорного перевантаження тощо);
- формування прийнятної поведінки шляхом використання стратегій підкріплення поведінки (використання специфічних поведінкових програм та визначення підкріплень, що будуть дієвими та мотивуючими для конкретної дитини).

Запобігання поведінки

Іноді зібрана під час спостереження інформація вказує на те, що можна змінити навколишні умови таким чином, що поведінка взагалі не виникатиме. Аби запобігти крикам і падінням на підлогу, наприклад, пропонується:

- візуальні підказки про зміни; використовуйте візуальний таймер або усні нагадування: «залишилося 5 хвилин», «залишилося 2 хвилини», щоб підготувати дитину до переходу;
- використання поведінкової інерції. Дайте дитині серію простих інструкцій, які він точно успішно виконає, а потім дайте інструкцію перейти до наступного заняття;
- збільшення передбачуваності.

Збір даних для оцінки ефективності плану

Послідовний збір даних дозволяє зрозуміти, наскільки втручання ефективно в цілому. Можна виділити три форми збору даних:

1. Дані про частоту. Відзначаєте, як часто відбувається дана поведінка.
2. Дані ABC (до, поведінка, після). Коли відбувається епізод поведінки, визаписуєте, що було до, якою була поведінка, і що сталося після.
3. Групування за функцією. Сумісно з описаними вище процедурами збору даних. Збираєте дані за функцією поведінки (наприклад, скільки разів на день дитина демонструвала небажану поведінку, щоб уникнути роботи, щоб привернути увагу тощо).

Додаток Б

зразок

Таблиця спостережень **за учнем__1__класу__А__2020/2021н/р**									
ДАТА	**№ уроку**	**Час**	**Назва предмета**	**Емоційнийстан на початку уроку**	**Виконання завдань протягом урока**			**Емоційний стан наприкінці уроку**	**Оцінка емоційного стану, взаємодія з дорослими та однолітками протягом дня**
					Виконує із задоволення	**Концентрація уваги**	**Відношеннядо зауваженьта рекомендацій вчителя**		
11.09	1	8:30	Літературне читання	*спокій*	+	+	+	радість	*Протягом дня дитина була емоційно відкрита. Із задоволенням спілкувалась з однолітками на перерві. На уроках відчував себе впевнено та був активним. На початку уроку математики спостерігалась напруга перед виконанням математичного диктанту, але після виконання цього завдання, Паша розслабився та активно працював увесь час уроку. Додому учень поїхав із гарним настроєм*
	2	9:25	Математика	*напруга*	--	+	+	*спокій*	
	3	10:20	Іноземна мова	*радість*	+	+	+	*спокій*	
	4	11:35	***Корекційне заняття з практичним психологом***	*інтерес*	+	+	+	*радість*	
	5	12:30	Українська мова	*спокій*	+	+	+	*радість*	

Емоційні стани:

Позитивні – інтерес, радість, спокій, впевненість, допитливість, ззадоволення, довіра, повага, захват.

Негативні – страх, тривожність, сором, гнів, засмучення, напруга, нудьга, байдужість, невдоволення.

Додаток В

Таблиця АВС

зразок

	A	B	C
№	**Попередній фактор (Що було перед поведінкою)**	**Поведінка (Опис поведінки)**	**Наслідок (Що було після поведінки)**
1	Петя сидів і їв суп	Почав лізти руками в рот і голосно кричати	Навколо Петі зібралися педагоги з'ясовувати, що трапилося. Петю відвели попити, потім попісяти.
2	Петя сів за стіл. Йому віддали ложку і посунули тарілку з супом. Педагог відійшла до інших дітей.	Петя почав голосно кричати, раскачівться на стільці, кусати свою руку.	Педагог повернулася до Петі, сіла поруч з ним на стілець. Петя заспокоївся і продовжив їсти.
3	Петя лежав у ліжку і крутився по ліжку.	Петя почав голосно кричати, підніматися на ліжку, кусати руку і розгойдуватися.	Педагог підійшла до Петі, сіла поруч на ліжко і стала з ним розмовляти. Петю відвели в туалет і запропонували йому води. Петя попив і заспокоївся.
4	Петя лежить в ліжку спокійно. Педагог відходить від нього і сідає на стілець. .	Петя починає хникати. Поступово хникання переходить в гучний крик. Петя піднімається на ліжку, кусає руку і розгойдується	Педагог підійшла до Петі, просить його заспокоїтися і лягти. Поступово Петя заспокоюється, педагог сидить поруч з ним на ліжку.

З вищенаведеної таблиці можна зробити припущення про функції поведінки дитини. Якщо спочатку у педагогів є припущення про фізичний дискомфорт, то з таблиці ми бачимо, що єдине загальний наслідок у всіх випадках небажаного поведінки Петі «кричати, кусати руку і розгойдуватися» – це підвищена увага з боку педагогів. Можна припустити, що функцією даної поведінки є привернення уваги та саме надання такої уваги внаслідок небажаного поведінки, що дану поведінку підсилює.

Розуміння таких причин допоможе більш ефективно підібрати способи корекції небажаної поведінки. Одна і таж поведінка в різних ситуаціях може

мати різну функцію. Так поведінку «кричати і плакати» в одній ситуації може мати функцію привертання уваги, в іншій –отримання бажаного. Наприклад: в ситуації, коли дитина плаче в магазині, мама зазвичай купує йому «Барні» (покупка «Барні» у відповідь на плач дитини посилює поведінка «плакати» з метою отримання бажаного); коли мама займається з Петром за столом і він починає хникати, відвертатися і сповзати під стіл, мама відпускає Петю відпочити. Таким чином, відпускаючи Петю з заняття і скасовуючи озвучені вимоги, мама підсилює поведінку «хникати, відвертатися, сповзати під стіл» з метою уникнення небажаного і т.д.

Додаток В

Таблиця Scatter Plot

зразок

Дата	1.09	2.09	6.09	7.09	…	….	….	….	…..
Час									
9:00									
9:30									
10:00									
10:30									
11:00									
11:30									
12:30									
13:00									
13:30									
14:00									
14:30									
15:00									
16:00									

Цією таблицею бажано користуватися, якщо проблемна поведінка спостерігається дуже часто, і не завжди оточують досить уважні до попередніх факторів і наслідків, так як це вимагає постійного спостереження за дитиною. За допомогою зафарбовування клітинок в таблиці кожен раз, коли відбувається небажана поведінка дитини можна простежити закономірність і визначити в яких саме ситуаціях протягом для виникає негативна поведінка. І вже після цього придивитися уважніше до цих ситуацій і спробувати визначити, що саме підтримує це проблемну поведінку.

На основі даних в таблиці можна припустити, що проблематична поведінка дитини пов'язана з трапезами – сніданком і обідом, і наприклад, проблематична поведінка відбувається тому, що дитина намагається уникнути цих трапез і сидіти в стороні, замість того, що б їсти разом з усіма.

Навчальне видання

ДЕФЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА
В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Щоденник спостережень за проблемною поведінкою дитини з ООП
для здобувачів (другого) магістерського рівня вищої освіти

Укладачі :

Алла ХАРКІВСЬКА

Олена КАПУСТІНА

Альона ПЄХАРЄВА

Наталія ІВАШУРА